

« ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ » ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐՈՍՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա – ՆԶՊ և ԱԿ

Թեմա – Ռազմական տեղագրության դասավանդման արդիականությունը
և մատուցման ձևերը դպրոցներում

Մասնակից – մայրը Քոչարյան Սուրեն Արարատի

Ղեկավար – փոխգնդապետ Իսահակյան Արտակ

Ուսումնական հաստատություն – Երևանի հ.98 հիմնական դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
Գլուխ 1	
1.1 Ռազմական տեղագրությունը ռամագիտության հիմնական բաժին	3
1.2 Ռազմական տեղագրության առանձնահատկությունները	4
1.3 Ռազմական տեղագրության հիմնական խնդիրներն	4
Գլուխ 2 .Ռազմական տեղագրության ուսուցման ձևերն ու մեթոդները	5
Գլուխ 3. Ռազմական տեղագրության դասերի անցկացման տեսակները	6
Գլուխ 4. Ռազմական տեղագրության գործնական պարապմունքների անցկացման մեթոդիկա	8
Գլուխ 5. Ուսումնառության ակնկալվող վերջարդյունքները	13
Եզրակացություն	14
Օգտագործված գրականություն	15

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՂԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆԴՄԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ԶԵՎԵՐԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Ներածություն

Աշակերտների հայրենասիրական դաստիարակությունը հանրակրթական դպրոցի կարևորագույն խնդիրներից է: Նախնական գինվորական պատրաստություն առարկան նպաստում է երեխաների պատկերացումների ձևավորմանը դեպի պետություն, տալիս է հայրենասիրության արժեքավոր դասեր, ցույց է տալիս այն պայքարը, որը պետք է իրականացնի այդ սերունդը, սովորեցնում է լինել հայրենասեր, նվիրված հայրենիքին: Առարկան ցույց է տալիս, որ հայրենիքը պետք է սիրել ամեն ինչից շատ:

Արդյունավետ ուսուցում կազմակերպելու, կրթության բովանդակությունը մատուցելու և կրթության նպատակներն իրականացնելու համար անհրաժեշտ են որոշակի մեթոդներ, հնարներ և ձևեր: Մեթոդների ընտրությունը և կիրառությունն ինքնանպատակ լինել չի կարող: Այն կապված է բազմաթիվ խնդիրների և նպատակների հետ, որոնք իրական լուծում կարող են ստանալ միայն հատուկ պլանավորված և կազմակերպված ուսումնական գործընթացի միջոցով: Պայմանականորեն ուսուցման մեթոդներն այսօր երկու խումբ են կազմում՝ ավանդական և նոր ժամանակակից մեթոդներ:

Ավանդական են համարում բացատրական զննական այն մեթոդները, որոնց հիմքում ընկած է պատրաստի տեղեկատվության (գիտելիքի) պարզ փոխանցումը սովորողին և վերջինիս կողմից դրա պարզ վերարտադրումը:

Ժամանակակից մեթոդների հիմքում ընկած է սովորողի ինքնուրույն ուսումնական գործունեությունը, գիտելիքի ձեռքբերման գործընթացում նրա անմիջական, ակտիվ մասնակցությունը: Ուսուցման ընթացքում ակտիվ միջավայր ապահովող մեթոդներն ընդունված է անվանել ինտերակտիվ կամ փոխներգործուն մեթոդներ:

Գլուխ 1.

1.1 Ռազմական տեղագրությունը

ռամագիտության հիմնական բաժին

Ռազմագիտության բաժիններից մեկը, որը ուսումնասիրում է մարտական գործողությունների վարման նպատակով ուսումնասիրում է տեղանքը, հորիզոնի կողմերը, մարտական գործունեության ապահովման համար դաշտային չափումների, հրամանատարների՝ աշխատանքային քարտեզների վարման և գրաֆիկական մարտական փաստաթղթերի, քարտեզների մշակման եղանակներն ու միջոցները:

1.2 Ռազմական տեղագրության առանձնահատկությունները

Ռազմական տեղագրության հատուկ բաժինը ուսումնասիրում է տեղանքի կողմերը, պատերազմական դաշտի գնահատումը և զինված ուժերի անցնելիք ճանապարհահատվածի աշխարհագրական դիրքի և կլիմայական պայմանների գնահատումը:

Ի տարբերություն հասարակ քարտեզագրության, ռազմական տեղագրությունը կիրառվում է ոչ թե քաղաքացիության մեջ, այլ զինված ուժերում: Այս ռազմական բաժինը ևս իր հերթին հիմնված է քարտեզագրության և աշխարհագրության պատմության վրա:

Համեմատելով հասարակ ռեգիոնալ քարտեզագրության հետ, կարելի է արձանագրել շատ տարբերություններ: Ռազմական տեղագրության քարտեզները առավել լավ են նկարագրում տեղանքի լեռնագրությունը:

1.3 Ռազմական տեղագրության հիմնական խնդիրներն են՝

- մարտական գործողությունների վրա տարածքի ազդեցության հաշվառում կատարելու համար տեղանքի մասին տվյալների ուսումնասիրում, դասակարգում և ընդհանրացում,
- մարտական գործողությունները նախապատրուստելու, կազմակերպելու և վարելու համար անհրաժեշտ տեղագրական քարտեզների ու տեղանքին վերաբերող այլ փաստաթղթերի բովանդակության և ձևավորման նկատմամբ զորքերի պահանջները բավարարելու համար տվյալների ուսումնասիրումը, համակարգումն ու ընդհանրացումը,
- մարտական խնդիրների լուծման ժամանակ տեղանքի ուսումնասիրման և կողմնորոշման եղանակների ու միջոցների մշակումը,
- տեղանքում կատարվող չափումների և այլ աշխատանքների կատարման եղանակների մշակումը, որոնք անհրաժեշտ են հրաձգային, ռազմաինժեներական և այլ հարցեր վճռելու համար:

Գլուխ 2

Ռազմական տեղագրության ուսուցման ձևերն ու մեթոդները

Ռազմական տեղագրության ուսուցման ձևերն ու եղանակները շատ բազմազան են: Սովորողներին ռազմական տեղագրության ուսուցման բովանդակությունը հաղորդելու լավագույն ձևերի և մեթոդների ընտրությունը մեծապես կախված է ղեկավարի գործնական փորձից, նյութը հետևողականորեն և հասկանալի ներկայացնելու նրա կարողությունից՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուրին բնորոշ առանձնահատկությունները:

Ռազմական տեղագրության յուրաքանչյուր դաս իր բովանդակության առումով պետք է ներառի՝ հարցում նախկինում ուսումնասիրված նյութի վերաբերյալ, նոր նյութի բացատրություն, գործողությունների օրինակելի ցուցադրում, մարզվողներին ցուցադրական վարժություններ կատարելու, սովորողների աշխատանքի ամփոփում և ինքնորոշում:

Ռազմական տեղագրության ցանկացած դաս, անկախ թեմայից, ներառում է երեք մաս՝ ներածական, հիմնական և եզրափակիչ:

Ներածական մասում ստուգվում է աշակերտների պատրաստվածությունը դասին և անհրաժեշտ նյութական աջակցության առկայությունը: Հաջորդը, իրականացվում է ստուգում և նախկինում անցած նյութի յուրացումը:

Ամփոփելով՝ հայտարարվում է գալիք դասի նոր թեման և նպատակները:

Դասի **հիմնական** մասը վերցնում է ուսումնական ժամանակի 70-80%-ը, որի ընթացքում մշակվում են նոր ուսումնական խնդիրներ կամ խորանում են նախկինում ձեռք բերված գիտելիքները:

Դասի **եզրափակիչ** մասում ղեկավարը վերլուծում է այն, աշակերտներին հայտարարում գնահատականներ, հանձնարարություն տալիս ինքնուրույն ուսուցման և ստուգում դասում օգտագործվող նյութական աջակցության պարագաների առկայությունը:

Ռազմական տեղագրության ուսումնասիրման գործընթացում օգտագործվում են այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսիք են **բացատրությունը, պատմելը, զրույցը, խմբային վարժությունը և ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքը**:

Բացատրությունը ուսումնական նյութի բանավոր ներկայացման տեսակ է, որում հիմնական ուշադրությունը հատկացվում է որոշակի դրույթների ապացուցմանը: Այն, որպես կանոն, զուգորդվում է տեխնիկայի և գործողությունների ցուցադրմամբ, տարբեր տեսակի տեսողական միջոցների ցուցադրմամբ և ուղեկցվում է վարժություններով:

Պատմելուն սովորաբար հաջորդում է գործնական աշխատանքը: Այն պարունակում է վերապատրաստման հարցերի համակարգված և հետևողական ներկայացում, որոնք անմիջականորեն կապված են աշակերտների մեջ հմտություններ և գործնական

հմտություններ սերմանելու հետ: Գործնական և ինքնուրույն աշխատանք՝ քարտեզի վրա օրինակներ և խնդիրներ լուծելով՝ օգտագործելով քարտեզ, կողմնացույց և այլն:

Ջրույցը ուսուցման հարց-պատասխան մեթոդ է, որն իրականացվում է աշակերտների գիտելիքները համախմբելու կամ նախկինում անցած նյութի յուրացման որակը ստուգելու նպատակով:

Վարժությունների մեթոդը տեսական գիտելիքները գործնականում համախմբելն է կատարելով առաջադրանքներ և օրինակներ: Վարժությունների մեթոդում բացատրությունը շատ սերտորեն միահյուսված է գործողությունների օրինակելի ցուցադրման և մարզվողների որոշակի տեխնիկայի կատարման ուսուցման հետ:

Գլուխ 3

Ռազմական տեղագրության դասերի անցկացման տեսակները

Ռազմական տեղագրությունն ուսումնասիրելիս ցանկալի է ,որ աշակերտները դասերի ընթացքում քարտեզը համեմատեն տեղանքի հետ, որն ապահովում է մեկ այլ հիմնական սկզբունք՝ **տեսանելիություն մարզումների ժամանակ:**

Ռազմական տեղագրության ուսումնասիրության ժամանակ օգտագործվում են տարբեր տեսակի դասեր և ուսուցման տարբեր մեթոդներ:

Դասերի տեսակներն իրենց արտահայտությունն են գտնում վերապատրաստման որոշակի կազմակերպման, վերապատրաստվողների խմբավորման և ուսումնական նյութերի մշակման կարգի մեջ:

Դասընթացների տեսակները կարող են լինել դասախոսություններ, սեմինարներ, խմբակային և գործնական պարապմունքներ, վարժություններ, պարապմունքներ և այլն:

Ռազմական տեղագրության ուսուցման հիմքում ընկած են դաշտային ուսումնասիրությունները: Այնուամենայնիվ, չի կարելի անտեսել դասարանային դասերի կարևորությունը՝ որպես կրթական պրակտիկայի անբաժանելի մաս:

Ցանկացած թեմա պահանջում է, որ աշակերտները նախապես տիրապետեն որոշ կրթական խնդիրներին, որոնք կարող են ուսումնասիրվել դասարանում նվազագույն ժամանակով և առավելագույն հաջողությամբ:

Ռազմական տեղագրության պարապմունքները, հատկապես դաշտային, պետք է հնարավորինս անցկացվեն մարտավարական իրավիճակի ֆոնին: Իրավիճակը պետք է լինի հնարավոր իրական և ուսանելի, չափազանց հակիրճ, առանց ավելորդ մանրամասների: Հակառակ դեպքում աշակերտների ուշադրությունը կցրվի, իսկ ուսման ժամանակը կօգտագործվի անարդյունավետ:

Դասավանդման մեթոդները որոշակի գիտելիքներ, հմտություններ, գործնական հմտություններ փոխանցելու, աշակերտների մոտ ճանաչողական կարողությունները զարգացնելու և բարոյական և մարտական բարձր որակներ ձևավորելու ուղիներ են:

Կան դասավանդման տարբեր մեթոդներ.

Հիմնականներն են՝ պատմությունը, բացատրությունը, ցուցադրությունը, վարժությունը, պարապմունքը: Ուսուցման գործընթացը պահանջում է տարբեր մեթոդների համադրություն: Դա պայմանավորված է նրանով, որ մեկ մեթոդով անհնար է ուսանողներին տալ ամուր գիտելիքներ, զարգացնել հմտություններ, կատարելագործել և համախմբել դրանք:

Ռազմական տեղագրություն դասավանդելիս նոր նյութը ներկայացվում է հիմնականում բացատրության, տեխնիկայի և գործողությունների ցուցադրման, տեսողական տարբեր միջոցների, գծապատկերների և ներկայացումների միջոցով:

Ռազմական տեղագրության դասավանդման տարբեր մեթոդների շարքում վերջերս աճող տեղ են գտել ծրագրավորված և խնդրի վրա հիմնված ուսուցման տարրերը:

Ծրագրավորված ուսուցման մեթոդը կայանում է նրանում, որ յուրաքանչյուր աշակերտ, ինքնուրույն սովորելով տեխնիկական միջոցների և ծրագրավորված ուսումնական միջոցների (ծրագրավորված դասագրքեր, խնդրագրեր, հարցաշարեր և այլ տեքստային նյութեր) ուսումնական նյութի օգնությամբ, այն յուրացնում է հաջորդաբար որոշակի մասերում՝ պարտադիր կերպով, յուրաքանչյուր մասի յուրացման վերահսկումով: Ծրագրավորված մեթոդով ուսումնական համակարգում կենտրոնական դեմքը, ինչպես մյուս մեթոդների դեպքում ուսուցիչն է: Նա կազմակերպում և ապահովում է ուսումնական գործընթացը:

Խնդիրների վրա հիմնված ուսուցման մեթոդը կայանում է նրանում, որ նոր գիտելիքները աշակերտներին բացահայտ ձևով չեն ներկայացվում: Դրանք ընկալվում են մի խնդրի լուծման գործընթացում, որը զուտ կրթական է, ոչ թե գիտական: Խնդրահարույց ուսուցման մեթոդի կիրառման արդյունքում աշակերտները ձեռք են բերում գիտելիքներ ակտիվ մտավոր որոնման գործընթացում՝ զարգացնում են ստեղծագործական մտածողության, անկախության և ողջամիտ նախաձեռնողականության կարողություն:

Խնդրի վրա հիմնված ուսուցման հիմնական առավելությունն այն է, որ սովորողները հասնում են մտավոր գործունեության ամենաբարձր մակարդակին, ինչպես նաև բարդ ոչ ստանդարտ խնդիրների օպտիմալ լուծումներ գտնելու ունակության ամենաարդյունավետ զարգացմանը:

Ուսուցիչը ստեղծելով խնդրահարույց իրավիճակ, վարժվողներին տանում է դրա լուծմանը: Նրանց որոնումը պետք է խրախուսել և բոլոր դեպքերում գովաբանել ճիշտ

լուծումներ առաջարկած սովորողներին և նրբանկատորեն մերժել այն լուծումները, որոնք չեն տանում դեպի ուսումնական նպատակ:

Որպես խնդրի վրա հիմնված ուսուցման մեթոդի կարևոր է մշտապես հետևել աշակերտների գործողություններին և ներգրավել նրանց աշխատանքի մեջ: Տեղանքի դասավորության վերաբերյալ ուսումնական նյութը մշակելուց հետո մարզվողների համար օգտակար է քարտեզի վրա երկու կամ երեք ուղղություններով ճշմարիտ և մագնիսական ազիմուտները որոշելը:

Ավելի բարդ խնդրահարույց իրավիճակներ ստեղծելու օրինակ է առաջադրանքը, որն օգտագործում է դիագրամ՝ հասկանալու տեղանքի ազդեցությունը մարտի անցկացման վրա:

Խնդրի վրա հիմնված ուսուցման տարրերը հաճախ օգտագործվում են որպես դասարանը «համեմելու» միջոց: Օգտակար է դաշտային ուսումնասիրություններն ավելի շատ հագեցնել խնդրահարույց իրավիճակներով, որպեսզի սովորողները նոր գիտելիքներ ստանան՝ լուծելով առաջադրված խնդիրները: Իհարկե, նման ուսուցումը ավելի շատ ժամանակ է պահանջում յուրաքանչյուր դասին պատրաստվելու համար՝ խորհելով դրա ընթացքը մինչև ամենափոքր մանրամասնությունը: Դասին նախապատրաստվելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել աշակերտների գիտելիքների պաշարը և նրանց զարգացման մակարդակը:

Ռազմական տեղագրության դասավանդման պրակտիկայում ներդրվում են ուսուցման բազմաթիվ այլ մեթոդներ: Օրինակ՝ աշակերտների ինքնուրույն աշխատանքը անմիջապես դասարանում՝ օգտագործելով անհատական օգտագործման տեսողական միջոցներ, որոնք նպատակ ունեն բացահայտելու հասկացությունների և երևույթների էությունը:

Գլուխ 4

Ռազմական տեղագրության գործնական

պարապմունքների անցկացման մեթոդիկա

Հիմնական ռազմական պատրաստության ընթացքում ռազմական տեղագրության ուսումնասիրության արդյունքում աշակերտները պետք է իմանան՝ ինչպես կողմնորոշվել տեղանքում առանց քարտեզի, գտնվելու վայրի հաղորդման կարգը, կարողանան որոշել իրենց գտնվելու վայրը տեղական օբյեկտների, շարժման ազիմուտների և շարժվել նրանց երկայնքով տվյալ ուղղությամբ, հորիզոնի կողմերը՝ օգտագործելով կողմնացույց, ըստ արևի դիրքի, ըստ արևի և ժամերի, ըստ Հյուսիսային աստղի, ըստ տեղական օբյեկտների

բնորոշ հատկանիշների: Ձեռք բերված գիտելիքներն ու հմտությունները հնարավորություն կտան ավելի լավ գնահատել իրավիճակը, կազմակերպել դիտարկումը, մարտում կրակային համակարգը, ավելի ճիշտ որոշումներ կայացնել և ավելի լիարժեք օգտագործել տեղանքի մարտավարական և պաշտպանական հատկությունները: Ռազմական տեղագրության ուսումնասիրությանը ծրագրով հատկացված ուսումնառության համեմատաբար սահմանափակ ժամանակն ուսուցչին պարտավորեցնում է նախապես ուշադիր պատրաստել յուրաքանչյուր դասը: Դասընթացի հաջողությունը կախված է ոչ միայն դասի ընթացքում կիրառվող մեթոդներից, այլև նյութական աջակցությունից, կայքի հաջող ընտրությունից և դրա պատրաստումից, դասերի ճիշտ կազմակերպումից և հաջորդականությունից: Դասընթացների նյութական աջակցությունը պետք է լինի այնպիսին, որ յուրաքանչյուր մարզվող կարողանա ինքնուրույն մշակել բոլոր նախատեսված գործնական վարժությունները:

Թեման «Կողմնորոշում տեղանքում առանց քարտեզի. Մագնիսական ազիմուտի որոշումը» սովորաբար ուսումնասիրվում է երկու դասաժամ:

1. Դասը, որպես կանոն, անցկացվում է դպրոցի մոտ նախապես ընտրված և պատրաստված տարածքում, որտեղից բացվում է լավ համակողմանի տեսարան: Ցանկալի է, որ տեղանքի վրա լինեն առարկաներ, որոնց բնորոշ հատկանիշներով հնարավոր կլիներ որոշել հորիզոնի կողմերը: Գյուղական վայրերում դա առանձնապես դժվար չէ: Քաղաքի պայմաններում դուք կարող եք օգտագործել դպրոցին ամենամոտ գտնվող ծայրամասային տարածքները, անտառային այգիները կամ դպրոցի տարածքը: 5-10 րոպեի ընթացքում ուսուցիչը սովորողներին բացատրում է, թե որն է կողմնորոշումը, ինչ հաջորդականությամբ է այն սովորաբար իրականացվում:

2. Նշեք այդ առարկաների անունները և դրանց հեռավորությունները (աչքով); Միևնույն ժամանակ, տեղական օբյեկտներն ընտրվում են այնպես, որ դրանք հավասարապես տեղակայված լինեն կանգնած կետի շուրջ կամ տվյալ հատվածում:

3. Անհրաժեշտության դեպքում զեկուցեք կողմնորոշման արդյունքների կամ դրանց գտնվելու վայրի մասին, օրինակ՝ «Մենք գտնվում ենք «Կլոր» բարձրության վրա, հյուսիս՝ դեպի գործարանի խողովակ, հարավ՝ դեպի ճանապարհային նշան, արևելք՝ դեպի հողմային տուրբին, արևմուտք՝ մեկ ծառի: 1 կմ դեպի հյուսիս-արևմուտք գեոդեզիական կետ է, 1,5 կմ դեպի հյուսիս-արևելք «Մութ» պուրակը և այլն, դեպի հորիզոն ուղղություններն անփոխարինելի են: Հորիզոնի կողմերը որոշելը պետք է զուգակցվի տեխնիկայի և գործողությունների ցուցադրման, ինչպես նաև պաստառի վրա գծագրերի և դիագրամների հետ: Յուրաքանչյուր մեթոդ բացատրելուց և ցուցադրելուց հետո մարզվողները պետք է կրկնեն ցուցադրված տեխնիկան և գործողությունները: Խոսելով տեղական օբյեկտներից հորիզոնի կողմերը որոշելու մասին, բացատրեք, որ դրանց վրա

բնորոշ հատկանիշների ձևավորումը, որոնք հնարավորություն են տալիս որոշել հորիզոնի կողմերը, կապված է արևի նկատմամբ առարկաների դիրքի հետ: Արեգակի կողմից լուսավորության և տաքացման տարբերությունը սովորաբար որոշակի փոփոխություններ է առաջացնում օբյեկտի արևոտ կամ ստվերային կողմում: Հարկ է ընդգծել, որ տեղական օբյեկտների վրա բնորոշ հատկանիշների համաձայն՝ մոտավոր կարելի է որոշել ուղղությունները դեպի հորիզոնի կողմերը: Հորիզոնի կողմերը որոշելու ավելի հուսալի միջոց՝ օգտագործելով կողմնացույց և երկնային մարմիններ: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է իմանալ տեղական օբյեկտների բնորոշ հատկանիշները, քանի որ որոշ դեպքերում դրանք կարող են լինել կողմնորոշման միակ միջոցը:

Արեգակի միջոցով հորիզոնի կողմերը կարելի է որոշել՝ իմանալով օրվա ժամը: Աշակերտներին պետք է ասել, որ արևը արևելքում է՝ ժամը 07:00-ին, հարավում՝ 13:00-ին, իսկ արևմուտքում՝ 19:00-ին: Ունենալով ժամացույց՝ կարելի է մոտավորապես որոշել դեպի հորիզոնի կողմերը օրվա այլ ժամերին՝ հաշվի առնելով, որ մեկ ժամում արևը անցնում է հորիզոնի երկայնքով մի ճանապարհ, որը հավասար է 15° անկյունային արժեքին: Այսպիսով, օրինակ, եթե ժամը 16.00-ին դեպի արև ուղղությունից հետաձգեք 45° անկյուն դեպի ձախ, ապա դա կլինի դեպի հարավ ուղղությունը: Այս մեթոդը ցույց տալու համար խորհուրդ է տրվում օգտագործել ժամացույց՝ նախապես դրա վրա դնելով «այս պահին համապատասխան ժամանակը» .:

Դասի ղեկավարը շեշտում է այն կարևորությունը, որ կողմնորոշվելիս տրվում է մագնիսական ազիմուտը որոշելու ունակությանը: Ազիմուտի իմացությունը թույլ է տալիս գտնել տեղանքում շարժման ճիշտ ուղղությունը՝ ճիշտ պահել այն և ճշգրիտ հասնել նախատեսված կետին: Դասի ընթացքում հիմնական ուշադրությունը պետք է տրվի ուսանողների գործնական պարապմունքին կողմնացույցով ցանկալի (տրված) ուղղությունը որոշելու համար: Շարժում և պրակտիկա - շարժում տվյալ (նշված) ազիմուտի երկայնքով: Դրանից հետո յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է որոշի իր քայլի չափը՝ անցած հատվածի ընդհանուր երկարությունը բաժանելով ստացված քայլերի քանակի վրա, որոշի և հիշի գույգ քայլերի չափը:

Կողմնացույցի միջոցով մագնիսական ազիմուտը որոշելիս դուք պետք է.

- կանգնեք դիտվող առարկայի դեմքով, բաց թողնեք սլաքի արգելակը և, պտտելով կողմնացույցը, նրան տեղավորեք, երբ անշարժ վիճակում գտնվող սլաքը հյուսիսային ծայրով ուղղվի հենց դեպի սանդղակի գրոյական բաժանում («С» տառը);

- կողմնացույցը պահելով այս դիրքում, շրջեք կափարիչը այնպես, որ տեսադաշտի գիծը, որն անցնում է բացվածքով և առջևի տեսադաշտը, ուղղված է դեպի առարկան (առջևի տեսադաշտը դեպի առարկան է).

- առջևի տեսադաշտում ցուցիչի դեմ կարդացեք սանդղակի վրա դրված ցուցմունքը, որը կլինի կանգնած կետից մինչև դիտարկվող օբյեկտ ուղղության մագնիսական ազիմուտը: Այս ամենը պետք է հստակ ցուցադրվի, այնուհետև նշվի մեկ կամ երկու հստակ տեսանելի առարկա և յուրաքանչյուր ուսանողի հրավիրի ինքնուրույն որոշել և հիշել դրանց վրա գտնվող մագնիսական ազիմուտները: Հարցաքննելով երկու-երեք հոգու՝ ստուգեք ազիմուտների որոշման ճիշտությունը, դասավորեք թույլ տրված սխալները, անհրաժեշտության դեպքում կրկնեք բացատրությունն ու ցուցադրումը:

Հաջորդը, աշակերտները սկսում են վարժություններ կատարել թեմայի շուրջ: Նախ պետք է հակիրճ նշել կարգը և նշել վարժությունների կատարման վայրերը, զգուշացնել, որ աշխատանքի համար կգնահատվեն:

Ստեղծվել 3-4 հոգանոց խմբերի համար ինքնուրույն աշխատանք և յուրաքանչյուր խմբի համար առանձին: Օգտագործելով կողմնացույց, որոշեք հորիզոնի կողմերի ուղղությունները, ընտրեք այս ուղղություններով գետնին լավ աչքի ընկնող առարկաներ, գտնեք բնորոշ հատկանիշներով առարկաներ և տիպիկ լանդշաֆտներ կանգնած կետի շուրջ, որոշեք, թե որ ուղղություններով են դրանք գտնվում հորիզոնի կողմերի համեմատ և որքան է դրանց մոտավոր հեռավորությունը: Պատրաստեք գեկույց ձեր գտնվելու վայրի մասին: Այնուհետև երկրորդ կետում նույն հերթականությամբ որոշեք հորիզոնի կողմերը արևով, արևով և ժամացույցով: Այնուհետև, երրորդ կանգնած կետում որոշեք հորիզոնի կողմերը՝ ըստ տեղական օբյեկտների բնորոշ հատկանիշների: Ղա անելու համար գտեք առարկաներ, որոնց նշաններով հնարավոր է որոշել դեպի հորիզոնի կողմերը, բացատրել այդ նշանների առաջացման պատճառները և դրանցից հորիզոնի կողմերի ուղղությունը որոշելու եղանակը: Վարժություններն ավարտելուց հետո համեմատեք ստացված արդյունքները և օրինակով ցույց տվեք հորիզոնի կողմերը որոշելու այս կամ այն մեթոդի առավելությունները: Ազիմուտներով շարժումն իրականացվում է դաշտային ելքերի (հավաքների) մոտ, որպես կանոն, 2 ժամ անընդմեջ: Սկզբում կիրառվում է կողմնորոշումը գետնի վրա առանց քարտեզի, այնուհետև շարժումը ազիմուտների երկայնքով: Այս դասը պետք է լինի լիովին գործնական, ուստի ղեկավարը, նախապատրաստվելով դրան, պետք է մշակի վարժությունների և առաջադրանքների բովանդակությունը սովորողների համար:

Ազիմուտով շարժման հարցը մշակելիս դասվանդողը դասի նախօրեին գնում է անցկացման վայր և ընտրում ազիմուտներով շարժման 3-4 երթուղի: Երթուղիների վրա նա նշում է շրջադարձային կետեր, որոշում է շարժման մագնիսական ազիմուտները, հեռավորությունները յուրաքանչյուր հատվածում, վարժությունից հետո ուսումնական խմբի հավաքման վայրն ու ժամը: Այնուհետև նա կազմում է դիագրամ և տվյալների աղյուսակ ազիմուտով շարժման համար: Ղաշտում, առանց քարտեզի գետնի վրա կողմնորոշումը

մշակելուց հետո, ուսուցիչը, օգտագործելով շարժման առաջիկա երթուղու սխեման, աշակերտներին բացատրում է շարժման կարգը ազիմուտներով.

- երթուղու սկզբնական (առաջին) կետում. , կողմնացույցի վրա դրվում է տեղեկանք, որը հավասար է նշված ազիմուտին, և շարժման ուղղությունը որոշվում է 2-րդ կետի 1-ին կետից, կողմնացույցի կափարիչի անցքից և առջևի տեսարանից նայելով, այս ուղղությամբ նկատվում է որոշ միջանկյալ ուղենիշ .

- շարժվելով նկատված ուղենիշի ուղղությամբ՝ չափում են անցած ճանապարհը՝ հաշվելով քայլերը. քայլերը սովորաբար հաշվում են գույգերով ծախս ոտքի տակ;

- հասնել նկատված ուղենիշին և, եթե երթուղու երկրորդ կետը դրանից չի երևում, նորից որոշեք ուղղությունը նույն ազիմուտով, ինչ առաջին կետում. նկատել նոր միջանկյալ ուղենիշ այս ուղղությամբ և շարունակել շարժվել և չափել անցած հեռավորությունը.

- հասնելով երկրորդ կետին, եթե դա վերջնական կետ չէ, ազիմուտով որոշեք դեպի երրորդ ուղղությունը՝ շարունակելով շարժվել նույն կանոններով, ինչ առաջին կետից երկրորդ հատվածում.

- Շարժումը շարունակելով երթուղու մի շրջադարձային կետից մյուսը հաջորդական անցումներով, գնացեք վերջնական (տրված) կետ. Բացատրելուց և ցույց տալուց հետո ուսուցիչը աշակերտներին տեղեկացնում է երթուղու առաջին հատվածի ազիմուտի և երկարության մասին, առաջարկում է այս ազիմուտը դնել իրենց կողմնացույցի վրա և գտնել միջանկյալ ուղենիշ այս ուղղությամբ: Այնուհետև ամբողջ խումբը՝ դասի ղեկավարի գլխավորությամբ, շարժվում է դեպի այս ուղենիշը, և յուրաքանչյուր ուսանող քայլերով չափում է անցած ճանապարհը: Հասնելով միջանկյալ ուղենիշին, ուսուցիչը կանգնեցնում է խումբը, ստուգում է անցած տարածության չափման ճիշտությունը և գնահատում աշակերտների գործողությունները երթուղու վրա: Դրանից հետո աշակերտներին պետք է առաջարկվի ընտրել նոր միջանկյալ նշածող նույն ազիմուտի տակ և շարունակել շարժվել: Այս հերթականությամբ խումբն անցնում է դեպի երթուղու առաջին շրջադարձային կետը :

Գլուխ 5

Ուսումնառության ակնկալվող վերջարդյունքները

Կիմանան տեղանքի տարատեսակները և դրանց մարտավարական հատկանիշները, հորիզոնի կողմերի որոշման նշանակությունը: Կկարողանան հորիզոնի կողմերը որոշել կողմնացույցի օգնությամբ, երկնային լուսատուներով, տեղանքի բնական միջոցներով և բնության այլ երևույթներով:

Կիմանան տեղագրական քարտեզը ըստ կոնկրետ մասշտաբների: Կկարողանան առանձնացնել բնական և արհեստական առարկաների պայմանական նշանները և տեղանքում կողմնորոշել տեղագրական քարտեզը:

Կիմանան ինչ է տեղագրական քարտեզի կոորդինատային և կիլոմետրային ցանցը, ինչ է ուղղորդված անկյունը: Ուղղորդված անկյան օգնությամբ Կկարողանան տեղագրական քարտեզի տվյալ կետում որոշել դեպի կոնկրետ առարկան եղած ուղղությունը:

Կկարողանան տեղագրական քարտեզի վրա որոշել սեփական տեղադիրքը ըստ տրված կոորդինատների, ըստ մի գծի վրա չգտնվող կողմնորոշիչների, GPS տեղորոշման սարքով: Կկարողանան տեղագրական քարտեզի օգնությամբ կամ արտաքին դիտարկմամբ ու մոտավոր չափումներով կազմել կրակի քարտ՝ տեղանքի կարևորագույն առարկաների (կողմնորոշիչների) դիրքերի նշումներով, անվանումներով և հեռավորություններով, բարձրություններով:

Կիմանան հեռավորությունների չափման մեթոդները: Կկարողանան կատարել հեռավորության չափումներ տեղանքում առկա մեթոդներով:

Կիմանան գետի լայնության, ծանծաղուտների խորության և առարկաների բարձրությունների որոշման հնարները, կկարողանան կատարել գետերի լայնությունների, ծանծաղուտների խորությունների և առարկաների բարձրությունների որոշում եղած մեթոդներով:

Եզրակացություն

Հաշվի առնելով վերը նշված սկզբունքները, մեթոդները հասկանում ենք, որ աշակերտների ռազմահայրենասիրության, մարտական ոգու բարձրացման համար առանձնահատուկ կարևոր նշանակություն ունի նախնական զինվորական պատրաստություն առարկայի դասավանդումը:

Այդ առումով նախնական զինվորական պատրաստության առարկայի ուսուցիչները մեծ ծառայություն են մատուցում ապագա մարտիկներին:

Զինդեկը՝ որպես նախնական զինվորական պատրաստության առարկայի ուսումնական գործընթացի հիմնական կազմակերպիչ և պատասխանատու, զարգացնում է աշակերտների ակտիվությունը, ինքնուրույնությունը, դաստիարակում է վերջիններիս մեջ հայրենասիրական բարձր գիտակցություն:

Զինդեկը դասը պետք է ձիշտ ու կառուցողական վարի, հաշվի առնելով աշակերտների անհատական առանձնահատկությունները, ոգևորի ու խրախուսի նրանց, տա կյանքի իրական դասեր:

Ռազմական տեղագրություն առարկան ուսումնասիրելով հնարավորություն ենք ունենում կողմնորոշվել տեղանքում և տեղաշարժվել անհրաժեշտ ուղղություններով ցանկացած պայմաններում՝ ազատ օգտվելով տեղագրական քարտեզից:

Ղա անհրաժեշտ է զինված ուժերին, որոնք կատարում են մարտական առաջադրանք՝

- հետախույզներին, որոնք գործում են թշնամու տարածքում,
- սակրավորներին, որոնք պայթեցնում են հակառակորդի կամուրջները,
- հրաձգային, հրետանային, տանկային, օդային և զինված ուժերի այլ զորատեսակներին մարտական խնդիրներ կատարելիս:

Ռազմական տեղագրություն առարկայից ունեցած գիտելիքը մշտապես նպաստում է ոչ միայն մարտական խնդիրների կատարման, այլև արտակարգ իրավիճակներում զինծառայողների գոյատևման համար:

Ռազմական տեղագրության ուսումնասիրման վերջնական նպատակը կայանում է նրանում, որ յուրաքանչյուրս կարողանանք ուսումնասիրել և գնահատել տեղանքը, կարողանանք կողմնորոշվել բարդ պայմաններում՝ անժանոթ տեղանքում, իմանալ և հմտորեն օգտագործել տեղագրական քարտեզները:

Ընդհանրացնելով՝ կարելի է կատարել հետևյալ եզրակացությունը՝ ռազմական տեղագրության հիմնական խնդիրը զորքերի մարտական գործողությունների տեղաերկրաբաշխական /տեղագեոդեզիական/ ապահովումը և տեղանքի ուսումնասիրման եղանակների ու միջոցների հետազոտությունն է:

Օգտագործված գրականություն

- Գ.Ա.Մանուկյան «Ռազմական տեղագրություն » դասագիրք ՀՀ ԶՈՒ ԳՇ ՌԲ, Երևան, 2008
- Ա.Ի.Իսահակյան «Ռազմական տեղագրություն Խնդիրների լուծման մեթոդիկա» ՀՀ ՊՆ ՌԱՀ, Երևան, 2016
- <https://infopedia.su/7x16fc.html>
- <https://tak-to-ent.net/load/35-1-0-3621>
- <https://gigabaza.ru/doc/93745-pall.html>
- <https://hy.wikipedia.org/w/index.php?title>
- https://www-compancommand-com.translate.google/index/vidy_i_metody_zanjatij/0-772?_x_tr_sch=http&_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=hy&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp
- ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարի 2021 թվականի ապրիլի 30-ի N 17-Լ հրամանի